

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) เชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว และ 4. เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนา ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งปัจจัยที่ศึกษา ได้แก่ ตัวแปรอิสระ คือ ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม และตัวแปรตาม คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามเกี่ยวกับทุนชุมชน และแบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยแบบสอบถามแต่ละชุดได้ผ่านการทดลองใช้กับประชาชนที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.922 โดยแยกแบบสอบถามเป็น 2 ส่วน คือ 1. ทุนชุมชน จำนวน 5 ด้าน รวมครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.900 ประกอบด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.901 ทุนมนุษย ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.934 ทุนทางวัฒนธรรม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.986 ทุนทางสังคม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.862 ทุนทางสิ่งแวดล้อม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.835 รวมถึง 2. ความเข้มแข็งของชุมชน ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.821 ซึ่งถือว่ายอมรับได้ และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ จำนวนเพื่อนสนิท จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ การดำรงตำแหน่งในชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.80) ซึ่งมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 46.01 ปี โดยมีอายุระหว่าง 16-62 ปี กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 100.00)

โดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) (ร้อยละ 36.80) ซึ่งการประกอบอาชีพโดยมากจะเป็น อาชีพเกษตรกรรม ค่าขาย และธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 32.20) รองลงมาคือ ลูกจ้างหรือพนักงาน (ร้อยละ 23.30) ขณะเดียวกันผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีจำนวนเพื่อนสนิท 1-3 คน (ร้อยละ 32.00) รวมถึงมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.40 คน โดยมีตั้งแต่การอยู่เพียงลำพังคนเดียวไปจนถึงการมีสมาชิกในครัวเรือนมากถึง 9 คน อีกทั้งรายได้ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ที่ 40,001 ถึง 80,000 บาท (ร้อยละ 48.82) ตลอดจนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน (ร้อยละ 81.70)

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว ได้แก่ ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย์ ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมาก มีจำนวน 1 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.49 ($S.D. = 0.43$) ส่วน 4 ด้านที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย์ ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม และทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ และความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านผลลัพธ์ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมากมีจำนวน 1 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.42 ($S.D. = 0.41$) รองลงมา คือ ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.30 ($S.D. = 0.33$) และสุดท้ายความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.28 ($S.D. = 0.37$)

5.1.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยการนำตัวแปรอิสระ 5 ตัวแปร เข้าสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธีปกติ (Enter) พบว่า ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 47.7 โดยทุนทางสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากที่สุด ($Beta = .575, p < .001$) รองลงมาคือ ทุนมนุษย์ ($Beta = .160, p < .001$) ทุนทางสังคม ($Beta = .146, p < .001$) ทุนทางเศรษฐกิจ ($Beta = .025, p < .05$) ตามลำดับ ส่วนทุนวัฒนธรรม พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาใช้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 การศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยผลการวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทุนทางสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

การที่ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะว่าพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น การดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

นอกจากนี้ ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน

ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมก็มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเช่นกัน แม้จะมีอิทธิพลน้อยกว่าทุนด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ยืนยันถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทุกด้านในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การให้ความสำคัญกับด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างแท้จริงต้องอาศัยการส่งเสริมและสนับสนุนทุนชุมชนทุกด้านอย่างสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทนัม (Putnam, 2000) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนในสหรัฐอเมริกา โดยพบว่า การลดลงของทุนทางสังคม (เช่น การลดลงของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม) ส่งผลเสียต่อการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเป็นไปในทางเดียวกันกับ บูดีเยอร์ และพาสเซรอน (Bourdieu & Passeron, 1977) ได้ศึกษาผลกระทบของทุนทางวัฒนธรรมต่อความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา โดยพบว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้และทักษะที่ได้รับการยอมรับในสังคม) มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทางการศึกษามากกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาอาจมีส่วนในการสร้างและรักษาความไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน พิกetty (Piketty, 2014) ได้วิเคราะห์

ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในระยะยาว โดยพบว่าอัตราผลตอบแทนจากทุน (r) มีแนวโน้มสูงกว่าอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ (g) ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในกลุ่มคนรวย นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการดำเนินนโยบายภาษีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เดลี (Daily, 1997) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพบว่าระบบนิเวศมีบริการที่สำคัญต่อมนุษย์ เช่น การควบคุมสภาพอากาศ การผลิตอาหาร และการกรองน้ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการสูญเสียทุนทางสิ่งแวดล้อมส่งผลเสียต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และเศรษฐกิจ และ เบกเกอร์ (Becker, 1964) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยพบว่าการลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมช่วยเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและส่งผลให้เศรษฐกิจเติบโต นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้

ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่า สมาชิกในชุมชนยังขาดการรวมกลุ่มที่บูรณาการระหว่างภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่เหนียวแน่น อันจะเป็นผลทำให้ไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐและไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจภาคเอกชนและนักการเมืองในท้องถิ่นได้ รวมไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนไม่สามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับสมาชิก จึงส่งผลทำให้สมาชิกในชุมชนไม่มีสิ่งหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ เครื่องเพชร เครื่องประดับ พระเครื่อง ที่มีมูลค่า หรือการมีโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง รวมไปถึงคุณภาพน้ำประปายังไม่อยู่ในระดับที่เป็นมาตรฐาน อีกทั้งในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนไม่มีการรักษาโรคด้วยคาถา และไม่ยอมรับนับถือสิ่งลี้ลับแล้ว ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ไดนิงเจอร์ และเฟเดอร์ (Deininger & Feder, 2016) ที่กล่าวว่า การมีโฉนดที่ดินส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น เนื่องจากการมีสิทธิในที่ดินช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ดีขึ้น ซึ่งจะสามารถช่วยส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาชุมชนได้ ในขณะที่ อัลสตัน และเฟอร์นันเดซ (Alston & Fernandez, 2019) ได้ศึกษาบทบาทของการมีทรัพย์สินในชุมชน พบว่าการมีทรัพย์สินที่มั่นคง จะสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับ อายาลิว และซีอุม (Ayalew & Seyoum, 2020) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของการเข้าถึงที่ดินและโฉนดที่ดินต่อการพัฒนาชุมชนในประเทศเอธิโอเปีย พบว่า ชุมชนที่มีการเข้าถึงที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมายส่งผลทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมทางสังคม ขณะเดียวกัน ไชย์ และตไวเออร์ (Tsey & Dwyer, 2005) ได้อธิบายถึงบทบาทของภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคในชุมชนในออสเตรเลีย พบว่า การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อุเอฮาระ และทานากะ (Uehara & Tanaka, 2019) สำนัวจาว่าความเชื่อในสิ่งลี้ลับมีผลต่อการรักษาโรคในชุมชนท้องถิ่นในญี่ปุ่น โดยพบว่าความเชื่อดังกล่าวช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีวิธีการจัดการกับความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้น และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ โซลิมาน และคณะ (Sulaiman et al., 2020) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพจิตในชุมชนชาวมลายู พบว่าการใช้ความเชื่อในภูมิปัญญาชาวบ้านและ

สิ่งลึกลับช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยช่วยให้สมาชิกมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และสามารถรับมือกับปัญหาสุขภาพจิตได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้ง ไอซิงเกอร์ (Eisinger, 2016) ได้วิเคราะห์ความสำคัญของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาชุมชน โดยพบว่าการทำงานร่วมกันช่วยเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เรดดิค และคณะ (Reddick et al., 2019) พบว่าการมีส่วนร่วมของนักการเมืองในการพัฒนาชุมชน พบว่า ความมุ่งมั่นและความสนับสนุนจากนักการเมืองสามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดโครงการที่มีประสิทธิภาพและเพิ่มความเข้มแข็งในชุมชน โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ บาเลโร และซาลาส (Valero & Salas, 2020) ที่ได้ศึกษาโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและนักธุรกิจ พบว่าความร่วมมือเหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยสามารถนำทรัพยากรมาใช้ร่วมกันเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการในชุมชน

ในส่วนของการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยที่พบว่า ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่มองว่าทุนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงทุนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทุนทางสิ่งแวดล้อมอาจถูกมองว่าเป็นทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มีมูลค่าสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่ให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนมนุษย์สามารถตีความได้ว่าเป็นความรู้ ทักษะ และความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคมและการลงทุนในการพัฒนาตนเอง ส่วนทุนทางสังคมสามารถตีความได้ว่าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมไม่มีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัดหรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว การนำทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ มาใช้ในการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ช่วยให้เราสามารถเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จังหวัดสระแก้วได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมชาย ใจดี (2562) ที่ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านป่าสัก โดยพบว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน สุภาพร มีสุข (2563) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้ด้านศิลปะ ดนตรี หรือภาษาต่างประเทศ) มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการสร้างความได้เปรียบเสียเปรียบทางการศึกษาอีกด้วย โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วิโรจน์ รวยทรัพย์ (2564) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจครัวเรือนแห่งชาติ พบว่าการกระจุกตัวของทุนทางเศรษฐกิจในกลุ่มคนรวยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกระจายทุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ตลอดจน อรัญญา เขียวสด (2565) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยพบว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมไปถึง ประสงค์ สุขใจ (2566) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตเทศบาล โดยพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม

5.2.2 การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2)

ผลการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเข้มแข็งในแต่ละมิติของทุนชุมชนอย่างชัดเจน

ในด้านกระบวนการ ซึ่งสะท้อนถึงวิธีการทำงานร่วมกันและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พบว่า มีความเข้มแข็งในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ามิติอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความสามารถในการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญเพิ่มเติม เช่น การสร้างความชัดเจนในเป้าหมายการพัฒนาร่วมกัน และการส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในด้านผลลัพธ์ ซึ่งสะท้อนถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชน พบว่ามีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านกระบวนการ แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังต้อง

พัฒนาในด้านการสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การลดปัญหาอาชญากรรมและการลดภาระหนี้สินของสมาชิกในชุมชน

ในด้านองค์ประกอบ ซึ่งสะท้อนถึงทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนพบว่า มีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในสามมิติ แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังขาดแคลนทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนที่จำเป็น เช่น การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และการมีกองทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

โดยสรุปแล้ว ผลการศึกษาค้นคว้าได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทุนชุมชนในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านผลลัพธ์และองค์ประกอบ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง

ความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่าปัจจัยที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น คือ ปัญหาการลักขโมยในชุมชนผ่านการดูแลโดยสมาชิกในชุมชนเอง รวมไปถึงการแก้ปัญหาภาระหนี้สินของคนในชุมชน รวมถึงการกระตุ้นให้หน่วยงานจากภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และปลูกฝังให้สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมายที่จะพัฒนาร่วมกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องสร้างผู้นำชุมชนที่มุ่งแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ โรบินสัน และเคสเตอร์ (Robinson & Kester, 2019) กล่าวว่า การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการลดปัญหาการขโมยในชุมชน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างสมาชิกช่วยสร้างความไว้วางใจ ซึ่งนำไปสู่การร่วมมือในการรักษาความปลอดภัยในชุมชน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ หวัง และคณะ (Wang et al., 2020) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม เช่น การสร้างกลุ่มเฝ้าระวังหรือการจัดการประชุมร่วมกัน จะช่วยให้ชุมชนสามารถตรวจจับและป้องกันการขโมยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของชุมชน ขณะเดียวกัน แซมป์สัน และโกรฟส์ (Sampson & Groves, 1989) ได้เสนอว่า สภาพแวดล้อมที่มีการควบคุมและดูแลที่ดี เช่น การติดตั้งไฟสว่างในพื้นที่สาธารณะหรือการรักษาความสะอาดในชุมชน สามารถลดโอกาสในการเกิดอาชญากรรมรวมถึงลักเล็กขโมยน้อย ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความปลอดภัยและเข้มแข็งมากขึ้นจากการศึกษาของ พรีตตี้ (Pretty, 2003) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้สมาชิกในชุมชนมีแรงจูงใจในการดูแลรักษาทรัพยากรและพัฒนาชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ โซลเลอร์ และเบนฟอร์ด (Zoller & Benford, 2000) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาผู้นำในชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การสร้างผู้นำตามธรรมชาติที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาและจัดการกิจกรรมในชุมชน ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและการทำงานร่วมกันในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีขึ้น และมีความสอดคล้องกับ แชสกิน (Chaskin, 2001) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมและการปลูกฝังทักษะในการจัดการชุมชนช่วยเพิ่มความรู้และความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันการศึกษาของ เฮิร์สท์ และ สตาฟฟอร์ด (Hurst &

Stafford, 2004) พบว่า การลดหนี้สินช่วยเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งนำไปสู่การใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น การลงทุนในกิจกรรมเศรษฐกิจ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการมีเงินทุนสำรองช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถจัดการกับเหตุการณ์ฉุกเฉินได้ดีขึ้น มีความสอดคล้องกับ อปอร์ตเตลา (Aportela, 1999) ที่อธิบายว่า การลดภาระหนี้สินในชุมชนช่วยเสริมสร้างการเข้าถึงบริการทางการเงินที่เหมาะสมและยั่งยืน ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น ซึ่งส่งผลให้พวกเขามีโอกาสในการลงทุนในกิจกรรมเศรษฐกิจ เช่น การเปิดธุรกิจหรือการพัฒนาทักษะ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ บินสวานเจอร์-มคิเซ (Binswanger-Mkhize, 2012) ที่แสดงให้เห็นว่าการลดหนี้สินในชุมชนช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิก โดยการมีส่วนร่วมในโครงการที่มุ่งเน้นการลดหนี้และส่งเสริมการออม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและความเข้มแข็งในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

5.2.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างทุนชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม กับความเข้มแข็งของชุมชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกที่แข็งแกร่งที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ทุนทางเศรษฐกิจก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชนเช่นกัน แม้ว่าความสัมพันธ์จะอ่อนแอกว่าทุนด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

ในทางตรงกันข้าม ทุนทางวัฒนธรรมไม่มีอิทธิพลหรืออำนาจการทำนายความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์นี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทุกด้านในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ชุมชนต้องการทรัพยากรที่หลากหลาย จากการประเมินชุมชนนี้รวมถึงการยอมรับที่เพิ่มขึ้นว่าทรัพยากรประเภทต่าง ๆ นอกเหนือจากเงินทุนทางการเงิน มีความจำเป็นต่อชีวิตชุมชน แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันอยู่บ้างเกี่ยวกับคำจำกัดความที่แม่นยำของทรัพยากรเหล่านี้ แต่ก็มีความเห็นพ้องกันมากขึ้น

เกี่ยวกับความจำเป็นในการรวมกันของ “ทุน” ต่อไปนี้สำหรับชีวิตชุมชนที่มีชีวิตชีวา ทุนทางธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมุนเวียนและไม่หมุนเวียน ทุนทางเศรษฐกิจที่ผลิตที่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ผลิต สภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรทางการเงิน ทุนมนุษย์ที่เป็นความรู้และทักษะ และศักยภาพในการใช้แรงงานมนุษย์ ทุนทางสถาบันที่เป็นโครงสร้างและกลไกของสถาบันภายในชุมชน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคที่สาม (องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ ที่ไม่แสวงหาผลกำไร) และทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เข้าใจยากที่สุดในทุนต่าง ๆ แต่บางครั้งก็ถือได้ว่าเป็นกาวที่ยึดเหนี่ยวชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันมากมายเกี่ยวกับคำจำกัดความของทุนทางสังคม แต่ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะคือบรรทัดฐานของความไว้วางใจและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ทุนทางสังคมแตกต่างจากทุนอื่น ๆ ตรงที่เป็นเชิงสัมพันธ์และดำรงอยู่ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เมื่อกำหนดในลักษณะนี้ ทุนทางสังคมสามารถถือได้ว่าเป็นทรัพยากรในการดำเนินการ ซึ่งอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลาย ทุนทางสังคมสะท้อนถึงความสามารถของสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วม ร่วมมือ จัดระเบียบ และโต้ตอบ

ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าการเพิ่มขึ้นของทุนทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับสร้างงาน สร้างอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเป็นการสะท้อนถึงทักษะในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนอันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 2000) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่าชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วูลค็อก และนารายัน (Woolcock & Narayan, 2000) ที่อธิบายบทบาทของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในกระบวนการพัฒนาชุมชนว่าชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจช่วยให้สมาชิกมีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในการสร้างงาน ทำให้เกิดการพัฒนาและความเข้มแข็งในชุมชน ขณะที่ อักเยมาน และคณะ (Agyeman et al., 2003) ได้ศึกษาการสร้างทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นและผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชน พบว่า การลงทุนในทุนทางเศรษฐกิจ เช่น การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กและการสร้างงาน มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

ขณะที่การเพิ่มขึ้นของทุนมนุษย์ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนมนุษย์ในชุมชน คือ แหล่งสะสมทรัพยากรที่สำคัญและทรงคุณค่า ทั้งภูมิปัญญา ความคิด กระบวนการทัศนคติและความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล ยังมีสมาชิกในชุมชนมากเท่าไร ก็จะมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์มากขึ้นเท่านั้น นั่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เบกเกอร์ (Becker, 1993) ที่พยายามอธิบายบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาชุมชน ว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา และการฝึกอบรม มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ขณะเดียวกัน โคลแมน (Coleman, 1988) ได้ศึกษาทุนมนุษย์ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนอย่างไร โดยพบว่าชุมชนที่มีสมาชิกที่มีความรู้และทักษะสูงสามารถสร้างความ

ร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ดีกว่า ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ริตเซน และคณะ (Ritzen et al., 2003) กล่าวว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ส่งผลต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นความสำคัญของการศึกษาและการพัฒนาทักษะในประชากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ

รวมถึงการเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสังคมจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์และผูกโยงสมาชิกเข้าด้วยกันผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ อันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นที่มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 1995) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยพบว่าชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูง เช่น ความเชื่อมั่นในกันและกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ มีแนวโน้มที่จะมีผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วูลค็อก และนารายัน (Woolcock & Narayan, 2000) พยายามอธิบายถึงความสำคัญของทุนทางสังคมต่อความเข้มแข็งของชุมชน ว่าทุนทางสังคมช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกัน ชเรเตอร์ และวูลค็อก (Szreter & Woolcock, 2004) ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนสามารถส่งเสริมการสนับสนุนและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีกว่า

โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ทรัพยากรมีความสำคัญต่อชุมชนที่เข้มแข็ง โดยจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจสำหรับการสร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรและทุนต่าง ๆ กระบวนการและกลไกที่เป็นรากฐานในการอำนวยความสะดวก การถ่ายโอน และการกระจายทรัพยากรเหล่านี้ โดยอาศัยความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคม เหตุผลสำคัญในการพิจารณาคือโครงสร้างทางสังคม กระบวนการทางสังคม และการเมือง และวิธีการที่สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อระดับการกระจายและการเข้าถึงทรัพยากรในหมู่บุคคลและชุมชนที่สำคัญ คือ แนวคิดเหล่านี้ยังเป็นแนวทางในการตีความความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ชุมชน และระบบหรือโครงสร้างทางสังคม นอกจากนี้ความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคมยังช่วยส่งเสริมความเข้าใจว่าทุนในรูปแบบต่าง ๆ จึงมีความสำคัญต่อชุมชนที่เข้มแข็ง และกลไกที่ทุนเหล่านี้ถูกกระจายออกไป

ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของทุนทางสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสิ่งแวดล้อมมีผลทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งนั่นจะเป็นผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แอดเจอร์ (Adger, 2013) ที่อธิบายถึงบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน โดยพบว่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนมีผลกระทบเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวและฟื้นฟูจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ดีขึ้น

ขณะเดียวกัน ออสโตรม (Ostrom, 2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และผลกระทบต่อความเข้มแข็ง พบว่า ชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมและมีกลไกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชน ซึ่งเป็นในทิศทางเดียวกับ เรเยส-การ์เซีย และคณะ (Reyes-García et al., 2016) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทของชุมชนท้องถิ่น พบว่า การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ในทางกลับกันทุนทางวัฒนธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีรูปแบบการพัฒนาความเป็นเมืองขึ้นในสังคม จึงมีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมและบูรณาการวัฒนธรรมที่แตกต่างให้สามารถเข้าสู่พื้นที่ได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมจึงไม่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ร็อคโค (Rocco, 2007) ที่กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมสามารถส่งผลต่อการแยกตัวทางสังคมในชุมชน โดยในกรณีที่สมาชิกในชุมชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมสูง อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการแยกตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ยอสโซม (Yossom 2005) ที่อธิบายว่าการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในบริบทที่ไม่เหมาะสมสามารถนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมและความไม่เข้าใจในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง โดยเฉพาะในชุมชนที่มีการขาดการสนับสนุนและความเข้าใจร่วมกัน ขณะเดียวกันการศึกษาของ ปอร์เตส และวิกสตรอม (Portes & Vickstrom, 2011) พบว่า การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมในกลุ่มคนที่มีการศึกษาหรือสถานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกันอาจไม่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน เพราะในบางกรณีสมาชิกในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมได้ ขณะที่ เซน (Sen, 2006) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมในบางกรณีอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแยกกลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่วิกฤตทางสังคมและทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง ซึ่งสอดคล้องกับ รันจิต (Ranjit, 2010) วิเคราะห์ว่าทุนทางวัฒนธรรมในบางบริบทอาจทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพ เพราะความมุ่งมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนไม่เพิ่มขึ้น ตลอดจน บอร์ดิเยอ (Bourdieu, 2005) ได้อธิบายถึงทุนทางวัฒนธรรม ว่าอาจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีระบบการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เท่ากัน ซึ่งอาจทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มไม่สามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง

การเพิ่มขึ้นของทุนทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับสร้างงานสร้างอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเป็นการสะท้อนถึงทักษะในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนอันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 2000) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่า ชุมชนที่มีทุนทาง

เศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ขณะที่การเพิ่มขึ้นของทุนมนุษย์ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนมนุษย์ในชุมชนคือ แหล่งสะสมทรัพยากรที่สำคัญและทรงคุณค่า ทั้งภูมิปัญญา ความคิด กระบวนการทัศน์และความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล ยังมีสมาชิกในชุมชนมากเท่าไร ก็จะมีภูมิปัญญา ความสามารถและประสบการณ์มากขึ้นเท่านั้น นั่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เบกเกอร์ (Becker, 1993) ที่พยายามอธิบายบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาชุมชน ว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา และการฝึกอบรม มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

สอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) ชุมชนที่เข้มแข็งในฐานะชุมชนที่มีทรัพยากร มีความเหนียวแน่น และครอบคลุม พบว่า แบบจำลองทรัพยากรมุ่งเน้นไปที่ประเภทและระดับของทรัพยากรชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางการเงิน สังคม และวัตถุ และแนวคิดเรื่องความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคมมุ่งเน้นไปที่การกระจายและการเข้าถึงทรัพยากร แนวคิดเรื่องความเหนียวแน่นทางสังคมเน้นย้ำถึงความจำเป็นที่ไม่เพียงแต่ต้องมีทรัพยากรในระดับที่เพียงพอเท่านั้น แต่ยังต้องมีการกระจายทรัพยากรเหล่านี้อย่างเท่าเทียมกันด้วย (การเชื่อมโยงความแตกแยกทางสังคมและเศรษฐกิจ) แนวคิดเรื่องการกีดกันทางสังคมเกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงทรัพยากรประเภทต่าง ๆ กรอบแนวคิดเหล่านี้เกิดขึ้นจากบริบทที่แตกต่างกันและมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน และในขณะที่กรอบแนวคิดเหล่านี้ถูกรวมเข้าด้วยกันในบริบทของยุโรป ขอบเขตที่กรอบแนวคิดเหล่านี้เข้ากันได้ดีนั้นจำเป็นต้องมีการตรวจสอบเพิ่มเติมเกินขอบเขตของเอกสารนี้ นอกจากนี้ ยังเกินขอบเขตของเอกสารนี้จะอธิบายอย่างชัดเจนว่ากรอบแนวคิดเหล่านี้ควรเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจจุดแข็งของชุมชนของเราอย่างไรก็ตาม ควรค่าแก่การสรุปและคุณธรรมบางประการของการนำแบบจำลองทรัพยากรมาใช้ ซึ่งคำนึงถึงทั้งประเภท ระดับ และการกระจายทรัพยากรในชุมชน

รวมถึงการเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสังคมจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์และผูกโยงสมาชิกเข้าด้วยกันผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ อันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นที่มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ชเรเตอร์ และวูลค็อก (Szreter & Woolcock, 2004) ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนสามารถส่งเสริมการสนับสนุนและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีกว่า

ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของทุนทางสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสิ่งแวดล้อมมีผลทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งนั่นจะเป็น

ผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ออสโตรม (Ostrom, 2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและผลกระทบต่อความเข้มแข็ง พบว่าชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมและมีกลไกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชน

ขณะเดียวกันทุนทางวัฒนธรรมไม่มีอิทธิพลหรืออำนาจการทำนายความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวิถีชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับ รัฐาธิพ ปานโรจน์ และณินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ (2567) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการดำเนินการดำเนินงานของผู้ประกอบการชุมชน ผลลัพธ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จังหวัดปทุมธานี มีเพื่อศึกษาการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำเนินงาน โดยผลการวิจัยพบว่า การจัดการทุนทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีกลยุทธ์และมาตรการในหลายด้านไปพร้อมกัน และต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน หากไม่มีการจัดการที่ดีทุนทางวัฒนธรรมก็ไม่ส่งผลดีต่อการพัฒนา ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ

อัชรี กุลบุตร (2567) ที่ศึกษาเรื่องทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมลดความสำคัญลง และเน้นการแสดงมูลค่าเชิงพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของวัฒนธรรม

ในส่วนของการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่มองว่าทุนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงทุนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทุนทางสิ่งแวดล้อมอาจถูกมองว่าเป็นทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มีมูลค่าสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่ให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนมนุษย์สามารถตีความได้ว่าเป็นความรู้ ทักษะ และความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคมและการลงทุนในการพัฒนาตนเอง ส่วนทุนทางสังคมสามารถตีความได้ว่าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์และ

ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบว่าทุนทางวัฒนธรรม เมื่อมีการทำงานร่วมกับทุนด้านต่าง ๆ แล้วนั้น สามารถมีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในทางบวกได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะเดียวกันทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว ไม่สามารถทำนายถึงความเข้มแข็งของชุมชนนั้นได้ อาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว การนำทฤษฎีทุนของ ปีแอร์ บูดีเยอร์ มาใช้ในการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ช่วยให้เราสามารถเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมชาย ใจดี (2562) ที่ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านป่าสัก โดยพบว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน สุภาพร มีสุข (2563) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้ด้านศิลปะ ดนตรี หรือภาษาต่างประเทศ) มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการสร้างความได้เปรียบเสียเปรียบทางการศึกษาอีกด้วย โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วิโรจน์ รวยทรัพย์ (2564) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจครัวเรือนแห่งชาติ พบว่าการกระจุกตัวของทุนทางเศรษฐกิจในกลุ่มคนรวยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกระจายทุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ตลอดจน อรัญญา เขียวสด (2565) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยพบว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมไปถึง ประสงค์ สุขใจ (2566) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตเทศบาล โดยพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม

5.2.4 การนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนา ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4)

ผลการวิจัยได้นำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเน้นย้ำว่าการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน (ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม) จะนำไปสู่ความเข้มแข็งด้านผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ตัวแบบนี้เน้นการเชื่อมโยงทุกภาคส่วน โดยกระบวนการต่าง ๆ จะสนับสนุนให้องค์ประกอบที่เป็นทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้รับการเติมเต็มและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยตัวแบบได้จัดลำดับความเข้มแข็งไว้ 5 ระดับ โดยให้ 3 องค์ประกอบหลักอยู่ตรงกลาง เพื่อให้การรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความมั่นคง แม้ว่าองค์ประกอบแรกและสุดท้ายจะประสบปัญหา ความเข้มแข็งของชุมชนก็ยังคงดำรงอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม ตัวแบบความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริม ต่อเติม และแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในสังคมจะเป็นไปในทิศทางใด ชุมชนก็จะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยทุนภายในชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมอย่างยั่งยืน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ไกส์ และอิสลาม (Kais & Islam, 2016) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชน เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กับความยืดหยุ่นของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเน้นว่าความสามารถในการฟื้นตัวจากภัยพิบัติ (Bouncing Back) และการปรับตัว (Bouncing Forward) มีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุนที่พัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดีขึ้นและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่น งานยังกล่าวถึงบทบาทของทุนสิ่งแวดล้อมในการลดความเปราะบางและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ทันดอน และคณะ (Tandon et al., 2019) ที่กล่าวว่าบทบาทของโครงการวิทยาศาสตร์พลเมืองในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การมีส่วนร่วมในโครงการช่วยเพิ่มการตระหนักรู้และความรู้ในชุมชน เช่น การเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมหรือการร่วมกันออกแบบนโยบาย นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอก เช่น กำหนดนโยบายจากภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างฐานความเข้มแข็งในระยะยาว และไม่มีแตกต่างจาก อัลดริช และเมเยอร์ (Aldrich & Meyer, 2015) ศึกษาว่าทุนทางสังคม เช่น เครือข่าย ความไว้วางใจ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งผลต่อการฟื้นตัวของชุมชนหลังภัยพิบัติอย่างไร เนื่องจากชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมและทุนสังคมที่แข็งแกร่งสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าและพัฒนาได้ยั่งยืน เช่น การร่วมกันปลูกป่าหรือฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติที่เสียหาย ทุนสังคมยังช่วยสร้าง ระบบนิเวศให้มีความสมบูรณ์ที่พร้อมสนับสนุนให้สมาชิกชุมชนเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ธรรมชาติของการทำความเข้าใจชุมชนที่เข้มแข็งในฐานะชุมชนที่มีความเหนียวแน่นทางสังคมและครอบคลุม

หมายถึงระดับที่เพียงพอและการกระจายทุนมนุษย์และทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม สำหรับรัฐบาล หมายถึง ความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องในการปกป้องทุนทางธรรมชาติ และการจัดหาและการกระจายทุนมนุษย์ (ผ่านการศึกษ การเพิ่มพูนทักษะ) และทุนทางกายภาพ (รวมถึงการอำนวยความสะดวกในโอกาสในตลาดแรงงาน) นอกจากนี้ แนวทางความเหนียวแน่นทางสังคม การกีดกันทางสังคม ยังแสดงถึงบทบาทอย่างต่อเนื่องสำหรับรัฐบาลในการอำนวยความสะดวกด้านความสามารถในการผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อของทุนทางสังคม การอำนวยความสะดวกด้านทุนทางสังคมผ่านการกำกับดูแลเกี่ยวข้องกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงมีส่วนร่วมและมีความเกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นระหว่างชุมชนและรัฐ สิ่งเหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับสูงของชุมชนในการตัดสินใจ การครอบคลุมกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายภายในชุมชนตลอดกระบวนการกำกับดูแล และการปรับตัวเข้ากับความหลากหลายในระดับท้องถิ่นและรัฐบาลระดับอื่น ๆ ภารกิจในการเสริมสร้างทุนทางสังคมแสดงถึงความท้าทายสำหรับรัฐบาลในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร การส่งมอบบริการมักเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างรัฐบาลและชุมชน ซึ่งความไว้วางใจและความร่วมมือทางสังคมสามารถสร้างขึ้นหรือถูกบ่อนทำลายได้ การเสริมสร้างทุนทางสังคมผ่านการส่งมอบบริการแสดงถึงแนวทางจากรัฐบาลที่เป็นเชิงปรึกษาและครอบคลุม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจกัน การจัดหาทรัพยากรหรือทุนรูปแบบอื่น ๆ และการอำนวยความสะดวกในรูปแบบทุนทางสังคมแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อ สามารถนำไปสู่ระดับความเหนียวแน่นทางสังคมที่เพิ่มขึ้น และลดกระบวนการกีดกันทางสังคมภายในชุมชนได้ หากมีทรัพยากรอื่น ๆ ในระดับที่เพียงพอ

รวมไปถึงการศึกษาของ ทันดอน และบิชต์ (Tandon & Bisht, 2020) กล่าวว่า บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและความเห็นอกเห็นใจในบริบทชนบทของประเทศอินเดีย ผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ทางสังคมโดยมุ่งเน้นที่การศึกษาและพัฒนาทักษะสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดอบรมอาชีพ การส่งเสริมบทบาทสตรีในชุมชน และการสร้างระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยยังระบุว่าผู้นำชุมชนที่ใส่ใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยง เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อาเรียส และ สมิธ (Arias & Smith, 2018) พบว่า ผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้นำชุมชนที่จัดขึ้นโดยมุ่งเน้นการฝึกอบรมผู้นำให้เป็นผู้ริเริ่มโครงการพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่น การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาความร่วมมือในท้องถิ่น การจัดการทรัพยากร และการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในเชิงระบบ เนื่องจากโครงการดังกล่าวช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างทักษะใหม่ เช่น ให้กับผู้นำและสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึง โจว และ หวง (Chou & Huang, 2021) กล่าวว่า การสร้างทุนมนุษย์ผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและการให้บริการชุมชน เช่น โครงการ ผลผลิตจากฟาร์มสู่โต๊ะอาหาร ที่เน้นการใช้ความรู้เกษตรในการพัฒนาทักษะด้านอาหารและสุขภาพ เนื่องด้วยผู้นำชุมชนสามารถช่วยสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกิจกรรมสังคมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงวัย อันจะเป็นการช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนทางสังคมในชุมชน

ขณะที่ อัลดริช และซาวาดะ (Aldrich & Sawada, 2015) อธิบายว่าความสำคัญของทุนทางสังคมและเครือข่ายในกระบวนการฟื้นฟูชุมชนหลังภัยพิบัติ โดยใช้ข้อมูลจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวและสึนามิ พบว่า ชุมชนที่มีระดับความไว้วางใจและความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลสูง (Bonding Social Capital) สามารถระดมทรัพยากรและดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การตรวจสอบความปลอดภัยของผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง โดยเน้นว่าเครือข่ายในชุมชนช่วย ลดอัตราการเสียชีวิตและเพิ่มความเร็วในการฟื้นฟู เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยใหม่และการฟื้นฟูเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมไปถึงการศึกษาของ อินากิ (Inagaki, 2013) ซึ่งเห็นว่าทุนทางสังคมในมิติของความเชื่อใจและการทำงานร่วมกันในชุมชน มีบทบาทสำคัญในกระบวนการฟื้นฟูเมืองหลังเกิดปัญหา และได้อธิบายอีกว่ากลุ่มที่มีการเชื่อมต่อระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างเข้มแข็งสามารถจัดการโครงการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพได้เร็วกว่ากลุ่มที่ขาดทุนทางสังคม เช่น การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัคร ช่วยสร้างความสัมพันธ์ข้ามกลุ่ม ซึ่งช่วยส่งเสริมความสามารถในการระดมทุนและการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ เหงียนและคณะ (Nguyen et al., 2020) กล่าวว่า บทบาทของเครือข่ายชุมชนในการส่งเสริมทุนทางสังคมในช่วงการระบาดของ COVID-19 ในเมืองใหญ่ การศึกษาระบุว่าการสร้างเครือข่ายในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือผู้สูงอายุและกลุ่มแบ่งปันอาหาร ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในช่วงวิกฤติ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย ยังช่วยเพิ่มความสามารถในการสื่อสารและประสานงานในกลุ่มสมาชิกของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นดังนี้

เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างยั่งยืน ควรมีการดำเนินงานตามแนวทาง “ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ” โดยเริ่มจาก **ต้นน้ำ** ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนพัฒนา จัดเวทีประชาคมให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชน สร้างความเข้มแข็งจากภายในด้วยการรวมพลังของคนในชุมชนเอง ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพและการรวมกลุ่มทางสังคม เพื่อสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างครอบคลุม

จากนั้นในส่วนของ กลางน้ำ จะเป็นการพัฒนาทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน อย่างบูรณาการ โดยส่งเสริมอาชีพที่หลากหลาย พัฒนาศักยภาพคนในชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเครือข่ายความร่วมมือและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ผูกอบรมผู้นำชุมชนและถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนและสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และสุดท้ายในส่วนของ ปลายน้ำ จะเป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สร้างกลไกการจัดการความรู้เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การวิจัย ได้มีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว และผู้ที่มีความสนใจ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาในมุมมองเชิงคุณภาพเป็นสำคัญและเสริมด้วยการศึกษาเชิงปริมาณ เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เน้นการใช้วิธีการเชิงปริมาณและเสริมด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ การศึกษาครั้งต่อไปอาจพิจารณาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของทุนชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ลึกกับนักธุรกิจ หรือนายทุนทั้งในประเทศไทยหรือต่างประเทศ (In-depth Interviews) หรือการศึกษาเชิงกรณี (Case Study) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจมุมมองและประสบการณ์ระหว่างกับของสมาชิกในชุมชนกับนักธุรกิจ หรือนายทุนมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความแตกต่างในกลุ่มประชากรต่าง ๆ ในชุมชน กล่าวคือควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนและทุนชุมชนในกลุ่มประชากรที่มีลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่น ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้ประกอบการ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของทุนชุมชนในระดับย่อยต่อไป

3. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด เนื่องจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเชิงลึกยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ ปัจจัยด้านทุนทางสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านทุนมนุษย์และปัจจัยด้านทุนทางสังคม โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลกระทบที่สำคัญอย่างมีนัยสำคัญ อันจะนำไปสู่การหนุนเสริมให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้